

BAGGRUNDSDOKUMENT FOR BORGERLØN

FORORD

Alternativets vision er at skabe et samfund, hvor alle mennesker ses som værdifulde, hvor alle kan realisere deres potentialer, og hvor alle har mulighed for at indgå i meningsfulde fællesskaber. Samtidig ønsker vi en offentlig sektor, der sætter mennesket i centrum og møder borgere og ansatte med tillid, ikke kontrol. Det gælder ikke mindst i beskæftigelsesystemet.

I 2014 viste en undersøgelse blandt jobcentrene, at kun 26 pct. af arbejdstiden bruges på reel kontakt med borgere og virksomheder. Resten – 74 pct. – bruges på bureaukrati og kontrol. Alternativet ønsker at skifte disse kontrolsystemer ud med tillidssystemer, fordi vi grundlæggende tror på, at mennesker gerne vil arbejde, da det giver stor menneskelig værdi at være en del af et meningsfuldt fællesskab.

Globaliseringen og den teknologiske udvikling betyder imidlertid, at der i fremtiden bliver færre job at dele. Indførelsen af en universel borgerløn er interessant at drøfte, fordi borgerløn dels gør op med det enorme bureaukrati, og dels kan ses som et svar på udviklingen mod jobløs vækst, øget ulighed, fattigdom og arbejdsløshed. Dermed kan borgerløn måske vise sig at være fremtidens socialt bæredygtige sikkerhedsnet, fordi det giver alle borgere en basal økonomisk tryghed i hverdagen. Et andet posi-

tivt element ved borgerløn er den økonomiske anerkendelse af alt det arbejde i samfundet, som foregår ulønnet. Det gælder fx hjemlige pligter såsom rengøring og børnepasning, men også frivilligt arbejde i foreninger – alt sammen vigtigt og tidskrævende arbejde, som er med til at holde samfundet kørende. Sidst men ikke mindst kan borgerløn ses som en investering i et mere entreprenant samfund, fordi den øgede økonomiske tryghed kan give flere mod på at tage chancer på arbejdsmarkedet, sætte nye ting i gang eller starte egen virksomhed.

Kigger vi ud i verden, er det tydeligt, at den globale udvikling betyder, at opbakningen til borgerløn vokser. Mere end nogensinde ser vi, at fortalere for borgerløn kommer fra vidt forskellige dele af det politiske og økonomiske spektrum. Mange er ikke mindst enige om, at borgerløn er svaret på udviklingen mod jobløs vækst. Andre ser det som et middel til at gøre op med heksejagten på ledige og reducere bureaukratiet i det offentlige, hvilket kan frigøre en masse ressourcer, der i stedet kan investeres i bedre velfærd og menneskelig trivsel. På baggrund af alle disse aspekter finder vi det interessant at diskutere, om det vil være muligt at indføre borgerløn i en eller anden form i Danmark.

Josephine Fock & Torsten Gejl
Maj 2017

INTRODUKTION TIL BAGGRUNSDOKUMENTET

Hovedbestyrelsen har besluttet, at vi på Landsmødet skal afholde et stort politisk laboratorium om emnet 'borgerløn'. Laboratoriet har til formål at gøre os alle bedre i stand til at forstå og drøfte emnet borgerløn, så vi får et stærkt, fælles grundlag for at afklare Alternativets politiske position i forhold til borgerløn i de kommende år.

Der er flere grupper i Alternativet, der har arbejdet med at forstå og undersøge borgerløn i den seneste tid.

Vi har bedt en arbejdsgruppe, som har arbejdet med emnet det seneste år, om at skrive et baggrundsdokument ud fra deres perspektiv på borgerløn. Vi håber, at det kan løfte vores alles viden om borgerløb og sætte gang i tankerne hjemmefra.

Sidst i dokumentet her er der fire spørgsmål, som forhåbentlig kan sætte dig igang med at gøre dig dine egne tanker.

På Landsmødet vil der komme oplæg fra eksterne fortalere og skeptikere i starten af det politiske laboratorium, det drejer sig om Dr. Louise Haagh fra University of York og Direktør Kristian Weise, tænketanken Cevea.

Du er allerede nu meget velkommen til at gå ind på Dialog på det følgende link og give dine tanker og perspektiver til kende [her](#).

Vi håber, du går ind og nuancerer eller problematiserer de perspektiver, der er givet her i baggrundsdokumentet. Så bliver vi alle klogere!

Forårsgønne hilsner

Sascha Faxe, landssekretariatet og ansvarlig for borgerlønslaboratoriet på Landsmødet

BAGGRUNDSDOKUMENT OM BORGERLØN

Af Annette Hjort Knudsen, Christa If Jensen, Malene Brix Pilegaard, Sanne Gutkin, Kim Kær Nielsen, Niels Jørgen Madsen, Andreas Rudolph, Niels-Simon Larsen.

HVORDAN FUNGERER BORGERLØN?

Der er siden borgerlønsideens opståen i det 16. århundrede (Thomas More, engelsk statsmand og forfatter til Utopia og Juan Luis Vives, spansk humanist) udarbejdet adskillige modeller for borgerlønnens omfang, udstrækning og ikke mindst finansiering.

Fælles for dem alle er, at borgerlønnen er en indkomst, der gives ubetinget til alle borgere og personer med varigt ophold i et land uden behovsprøvning eller arbejdspligt, og som er af en sådan størrelse, at det er muligt at leve af den.

Gennem årene er der udarbejdet adskillige modeller for organisering af borgerløn i store dele af verden, ligesom en række isolerede forsøg er gennemført. For eksempel findes der masser af information om forskellige modeller og forsøg på nettet, bl.a. på den danske afdeling af BIEN's website:

<http://basisindkomst.dk/>

Det er vigtigt for arbejdsgruppen at understrege, at borgerlønsideen udspringer af et ønske om at blive friere – ikke rigere. Vi skal ikke have flere penge mellem hænderne, men dem, vi allerede har, skal vi have på en anden måde, så vores økonomiske tryk ikke kun baserer sig på vores arbejdsindkomst. Spørgsmål er imidlertid, hvilken model der på den bedst tænkelige og mest bæredygtige måde kan realisere dette ønske? Vores svar er, at den rigtige model må tage udgangspunkt i danske forhold og Alternativets politik, og at det derfor er en politisk opgave at udvikle en ny model – den kan ikke uden videre hentes ned fra hylderne af tilgængelige forslag, men skal først udvikles, når vi er blevet enige om at arbejde for indførelsen af borgerløn.

Et andet spørgsmål, der med det samme melder sig, når man taler borgerløn, er, hvordan den skal finansieres, og ikke mindst om det overhovedet kan lade sig gøre? Der er mange måder at indrette og finansiere borgerløn på. Før vi diskuterer en specifik indretning, bør vi dog blive afklaret med formålet ved borgerløn i en dansk kontekst. Derfor er den specifikke indretning og finansiering ikke med i denne diskussion. Som med alle andre politiske valg, så handler spørgsmålet om borgerløn om politiske prioriteringer, ikke om det er muligt eller umuligt. Vi bruger allerede i dag over 350 milliarder kroner om

året på offentlige overførsler. En del af disse penge vil som udgangspunkt kunne anvendes som et solidt udgangspunkt for indførelse af borgerløn.

I første omgang er formålet på landsmødet altså at diskutere selve ideen om borgerløn i en dansk kontekst, og hvordan den harmonerer med Alternativets overordnede vision om det bæredygtige samfund – målet er altså ikke i første omgang at udarbejde en egentlig model eller et konkret forslag til finansiering.

Hvis landsmødet tilkendegiver, at Alternativet skal arbejde videre med ideen om at indføre borgerløn i Danmark, vil næste fase af arbejdet have til opgave at udarbejde en eller flere specifikke borgerlønsmodeller med dertilhørende forslag til finansiering.

HVORFOR BORGERLØN

Arven fra den franske revolution

Ideen om borgerløn har tilhængere blandt liberale såvel som socialister. Det virker måske umiddelbart besynderligt, men giver god mening, når man tager i betragtning, at begge politiske strømninger tager sin begyndelse med den franske revolutions krav om frihed, lighed og fællesskab.

De borgerlige revolutioner, der fulgte i kølvandet på den franske revolution, lagde hovedvægten på kampen for den personlige frihed og myndighed. De kæmpede for at erstatte monarki med demokrati, og der blev i de efterfølgende århundreder løbende kæmpet for at udvide stemmeretten til alle borgere. De liberale revolutioner satte efterhånden borgeren fri af feudalismens (og patriarkatets) undertrykkende strukturer.

Den liberale kamp handlede ikke kun om politiske friheder men også om fordelingen af velstand. Hvor det i feudalismen hovedsageligt var de feudale strukturer og nedarvede rettigheder, som definerede fordelingen af velstanden, blev markedet det dominerende princip for velstandsfordeling i det liberale demokrati – og her kunne enhver frit udfolde sig. Det uregulerede marked gav imidlertid plads til en ny form for undertrykkelse. De borgere, der tidligere arbejdede for herremanden og kongen, fordi det var der, de hørte til i den feudale struktur, solgte nu deres tid og ressourcer på arbejdsmarkedet. I stedet for herremandens og kongens krav om afkast, var de nu underlagt kapitalisternes krav om det samme. Det gav anledning til en ny frihedskamp, da de socialistiske bevægelser tog kampen op for de arbejdere, hvis frihed og lighed blev ofret for kapitalisternes.

Hvor de liberale revolutioner lagde hovedvægten på friheden i den franske revolutionskamp, flyttede fokus sig i den socialistiske forvaltning af arven til ligheden: den uregulerede frihed måtte tæmmes af statsmagten for at sikre frihed og lighed for de borgere, der blev undertrykt af andre borgeres frie udfoldelse. Hvor liberalismen befriede borgeren fra feudalismens magt og undertrykkelse, ville socialismen befri borgeren fra kapitalismens magt og undertrykkelse. Begge traditioner er i deres udgangspunkt motiveret af den grundlæggende kamp for frihed og lighed.

Når begge traditioner kan begejstres for ideen om borgerløn, er det fordi den forener de to traditioner ved at pege tilbage til udgangspunktet for dem begge: ambitionen om at forene frihed for den enkelte, med en lige og umistelig ret til at eksistere (basal økonomisk tryghed) i et fællesskab, som er både bærende for og båret af frie, lige, ansvarlige og myndige borgere (demokratiet).

De to strømninger mødes i ideen om borgerløn, der sikrer den basale materielle forsørgelse (den socialistiske ambition) uden at koste den individuelle frihed og myndighed (den liberale ambition). Det er derfor ikke så mærkeligt, at ideen tiltaler både dem, der identificerer sig med arven fra de liberale, og dem, der identificerer sig med arven fra de socialistiske frihedskampe.

Borgerlønnens krav om, at alle skal garanteres forsørgelse (om end på et beskedent niveau.) uden til gengæld at miste personlig suverænitet og frihed, er i den forstand en videreførelse af den kamp for frihed, lighed og fællesskab, der i moderne tid startede med den franske revolution. Kravet om borgerløn står på skuldrene af både den liberale og den socialistiske frihedskamp og forener dem begge i det fælles udgangspunkt om at sikre frihed, lighed og demokratisk fællesskab.

DEN ENKELTE OG FÆLLESSKABET

Frihed og lighed, der oprindeligt var sidestillede ambitioner og to sider af samme frihedskamp, blev i de to politiske strømninger, der har forvaltet arven, skilt ad. De udviklede sig til hinandens modsætninger. En modsætning, der har defineret den politiske kamplads lige siden: nogle kæmper for lighed og statens regulering af friheden, mens andre kæmper for den ubegrænsede individuelle frihed, uden indblanding fra staten, uanset omkostningerne for ligheden. I den kamp er fællesskabet, som jo var det 3. definerende princip for den oprindelige frihedskamp, også kommet til at stå i modsætning til den individuelle frihed. Modsætningen mellem frihed og

lighed er blevet til en modsætning mellem den enkelte og fællesskabet.

Det er imidlertid ikke vanskeligt at indse, at den modsætning er falsk. Uanset hvor mange talenter, det enkelte menneske måtte have, og uanset hvor meget vilje den enkelte måtte have til at udfolde og udvikle talenterne til gavn og glæde for sig selv og samfundet – så kommer den enkelte ingen vegne i en fejlslagen stat med uophørlige borgerkrige, hungersnød og despotisk tyranni. Og omvendt: uanset hvor mange velfungerende infrastrukturer og velfærdsinstitutioner, et fællesskab overtager fra tidligere generationer, så bryder det sammen, hvis det ikke bakkes op af de enkeltindivider, der bor og lever i fællesskabet, eller måske ligefrem vælges til at forvalte arven. Hvis ingen vil bidrage, men alle vil have, og magthaverne sælger ud af "arvesølvet" til fordel for kortsigtede interesser – så bryder selv de mest velfungerende fællesskaber sammen i længden.

Filosofisk betragtet er det med andre ord fællesskabet, der er nøglen til at sikre både friheden og ligheden. Og også her står ideen om borgerløn på skuldrene af begge de foregående traditioner: den vil ændre præmisserne for fællesskabet for at sikre frihed og lighed. Ligesom demokratiet var det liberale fællesskabs frisættende svar på feudalismens undertrykkelse, og velfærdsstaten var det socialistiske fællesskabs svar på kapitalismens undertrykkelse, er borgerlønnen et bud på, hvordan præmisserne for fællesskabet kan re-defineres, så det understøtter snarere end undertrykker sine borgere. Undertrykkelsen har selvfølgelig et andet udtryk i 2017 end det havde i 1817 eller i 1917 – og det har svaret derfor også. Men frihedskampen er ikke af den grund mindre aktuel.

Præmisserne for fællesskabet handler ikke kun om politiske beslutninger. Vilkårene ændrer sig også "af sig selv" over tid, efterhånden som summen af de enkelte menneskers ideer og handlinger ændrer på de fælles vilkår for tilværelsen. Påvirkningen mellem fællesskabet og den enkelte går begge veje. I den proces kan den ene epokes løsning blive den næste epokes udfordring.

Feudalismen har uden tvivl forekommet at være et godt svar, dengang bøndernes livsgrundlag var truet af kampe om den jord, de skulle leve af. Kongemagten sikrede fred og ordnede forhold og var som "ordensmagt" garant for, at mennesker blev fri for terror. Feudalismen var sin tids svar på, hvordan fællesskabet kan sikre den enkeltes livsgrundlag. Over tid slog det, der oprindeligt var garant for frihed, over i sin modsætning, og fællesskabets præmisser

måtte derfor redefineres. Tilsvarende med kapitalismen: oprindeligt gav den alle borgere mulighed for at få del i den velstand, der ellers var forbeholdt den feudale adel. Men kapitalismens frihed blev hurtigt til ufrihed for rigtig mange, og der måtte igen udvikles nye politiske svar på de ændrede vilkår for fællesskabet.

Det blev i Danmark til velfærdsstaten og "den danske model" – kendt og anerkendt internationalt som "flexicurity", fordi modellen har vist sig helt uforlignelig til sikring af både velstand og frihed for den enkelte. Flexicurity tilgodeser både virksomhedernes tilpasningsevne (flexibility) og medarbejdernes materielle tryghed (security). Modellen hviler på en grundlæggende overenskomst om, at enhver "gør sin pligt" (stiller sig til rådighed for arbejdsmarkedet og dets krav om efteruddannelse og fleksibilitet) for til gengæld at kunne "kræve sin ret" (forlange rimelige løn- og arbejdsvilkår og forsørgelse i de perioder af arbejdsløshed, som er en forudsætning for fleksibiliteten).

Flexicurity var et fortrinligt svar på industrisamfundets udfordringer: den har givet danskerne del i den vækst og velstandsstigning, som kapitalismen skaber, samtidig med at den beskytter den enkelte mod den udnyttelse og undertrykkelse, som også er en del af kapitalismens DNA.

Nu har vilkårene for fællesskabet så ændret sig igen: kloden kan ikke holde til mere materiel vækst. Materiel velstand er derfor blevet et spørgsmål om balance snarere end ekspansion. Samtidig har vi udviklet en maskin- og computerkraft, der gør produktionen hyper-produktiv – der skal stadig færre manuelle timer til at producere den materielle velstand, som kloden kan holde til, at vi har "behov" for. Den arbejdskraft, der engang var så afgørende for opretholdelsen af velstand, er ikke længere nødvendig i nær samme omfang. Og afviklingen af behovet for manuel arbejdskraft foregår med eksponentiel hast.

FLEXICURITY I FREMTIDEN

Flexicurity var svaret på industrisamfundets udfordring: at sikre omstillingsmuligheder uden at koste forsørgelsen. Den er fortsat en win-win løsning, fordi den gør det let for virksomhederne at hyre og fyre alt efter omstændighederne, samtidig med at arbejdstageren har den fornødne tid til at finde nyt job, efteruddanne sig osv., og dermed fortsat sikre sin egen forsørgelse.

Flexicurity-modellen risikerer imidlertid at miste sin dynamik, efterhånden som de, der overflødiggøres på arbejdsmarkedet, får sværere ved at finde et nyt fast fodfæste. Spørgsmålet er derfor, hvordan vi gi-

ver borgerne økonomisk sikkerhed i en fremtid, hvor virksomhedernes behov for fleksibilitet og omstillingsparathed stiger samtidig med, at der med stor sandsynlighed bliver færre traditionelle faste job at deles om pga. globalisering og den teknologiske udvikling?

Udviklingen tyder på, at der er behov for en fornyelse af flexicurity-modellen, hvis "security"-delen skal kunne følge med kravet om stadig større fleksibilitet, omstillingsparathed og nytænkning. Måske taler vi ligefrem om, at vi skal udvikle et helt nyt og socialt bæredygtigt sikkerhedsnet, som kan give borgerne økonomisk sikkerhed uden at hæmme deres udfølsesmuligheder. Vi kender endnu ikke de ideer, som skal lede os ind i en bæredygtig fremtid, men vi ved, at de skal komme fra borgerne i Danmark. Det bidrag kan vi kun yde, hvis alle har plads og frihed til selv at definere vejen frem. Når vi i fællesskab skal udvikle den bæredygtige fremtid, er det derfor afgørende, at en opdateret flexicurity model støtter op om alle borgere, også dem uden fast lønarbejde.

Vi er gået ind i en tid, hvor traditionelle arbejdspladser forsvinder og menneskelige kompetencer automatiseres. Samtidig bliver økonomisk vækst og jobskabelse nødt til at foregå på andre, mere bæredygtige, præmisser end hidtil. Der er derfor brug for kreativitet, livslang nysgerrighed og mod til at fejle og forsøge sig med alternative løsninger. Forudsætningerne for at sikre den enkeltes liv og frihed i et velfungerende fællesskab er igen på vej til at ændre sig radikalt. Det kalder på nye, modige og fremsynede politiske svar.

BORGERLØN EN NY PRÆMIS FOR VORES FÆLLESSKAB

Det er på den baggrund, at borgerløn skal overvejes som ny afgørende præmis for vores fællesskab: Borgerlønnen giver hver enkelt borger den grundlæggende tryghed og frihed til at bidrage til fællesskabet, som er helt afgørende for fællesskabets sundhed og opretholdelse. Borgerlønnen er vor tids mulighed for at realisere drømmen om frihed og lighed i et bæredygtigt fællesskab, på de vilkår, der gælder for vores tid i historien.

SPØRGSMÅL OM BORGERLØN DU BEDES OVERVEJE INDEN LANDSMØDET

For at få hurtigt gang i diskussionerne på Landsmødet bedes du overveje følgende spørgsmål frem til Landsmødet:

1. Tror du indførelsen af en borgerløn uden modkrav vil føre til mere aktivitet og initiativ i samfundet eller til større inaktivitet og passivitet? Hvorfor?
2. Hvis man kunne indføre en borgerløn til alle, uden at det kostede samfundet ekstra, ville du så synes det var en god idé? Hvorfor/hvorfor ikke?
3. Hvis vi indførte borgerløn uden modkrav for alle, ville det nuværende jobcenter-bureaukrati blive overflødig. Hvilke nye aktiviteter, der fremmer fællesskab og iværksætter, mener du vi kunne bruge de fælles ressourcer på i stedet?
4. Hvilke forhold bør afklares, før vi kan tage stilling til om borgerløn kan indføres? Hvordan skaber vi de bedste rammer for denne afklaring?